

УДК 330.341.1

В.М. ГОЛОВАТЮК, доктор економічних наук,
головний науковий співробітник,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-9278-732X>,
e-mail: Golovatyuk.VM@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ СТРАТЕГІЧНО-НАУКОЄМНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПОСТУПУ

Досліджено особливості трактування сутності поняття «стратегія» в контексті положень ресурсної концепції теорії стратегій. Обґрунтовано, що стратегію можна розглядати як механізм політики системної організації інтенсивного наукоємного розвитку національної економіки, який визначає умови для відповідного соціально-економічного поступу. Досліджено динаміку розвитку науково-інноваційного потенціалу як основи ресурсно-компетентнісного потенціалу України впродовж 2005–2017 рр. в розрізі її регіональних економік.

Показано, що на тлі зменшення дослідницького потенціалу та чисельності студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації впродовж 2005–2017 рр. в Україні зросла чисельність працюючого населення з повною вищою освітою поза сферою науки (у розрахунку на 10 тис. економічно активного населення – у 2,3 раза, за абсолютним показником – у 1,9 раза). Загалом кадровий потенціал інноваційного розвитку впродовж досліджуваного періоду зріс в Україні в розрахунку на 10 тис. економічно активного населення в 1,6 раза, в абсолютному вираженні – у 1,3 раза. Тобто сприятливість українського соціально-економічного середовища за означеним показником поліпшується з точки зору можливостей запровадження механізмів продуктивного нарощування ресурсно-компетентнісного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки. Провідну роль у цьому процесі, враховуючи соціально-економічну специфіку кожної з регіональних економік, мають відігравати регіональні наукові центри НАН і МОН України.

Проте, як засвідчують міжнародні дослідження індексу глобальної конкурентоспроможності впродовж 2009–2018 рр., а також дослідження «Готовність до майбутнього виробництва 2018», безперервне зростання кадрового потенціалу інноваційного розвитку в Україні ніяк не впливає на результати державної політики покращення показ-

© ГОЛОВАТЮК В.М.,
2019

ників технологічної готовності до впровадження ключових технологій четвертої індустріальної революції («Індустрія 4.0»).

Обґрунтовано, що домінуючою державною політикою стратегічно-наукоємного поступу України має бути інтенсивне формування індустріально-аграрного ресурсно-компетентнісного потенціалу на базі технологій «Індустрії 4.0» для забезпечення їй продуктивної науково-інноваційної конкурентоспроможності в сучасному глобальному соціально-економічному середовищі.

Ключові слова: *стратегія, ресурси, компетенції, інноваційний розвиток, науково-інноваційна політика, конкурентоспроможність, соціально-економічне середовище, промисловість, готовність до майбутнього виробництва.*

Постановка проблеми. Стратегічний наукоємний розвиток України вже достатньо тривалий час залишається однією з актуальних проблем українського сьогодення, про що може свідчити безперервний процес продукування відповідних розробок. Це, наприклад, «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [1]. Певною мірою стратегічну програму інноваційного розвитку національного господарства відображає й «Інноваційна Україна 2020: національна доповідь» [2]. На думку Ю. Тимошенко, робота «Новий економічний курс України: стратегія інноваційного розвитку» взагалі є «першою національною стратегічною програмою інноваційного розвитку [3, с. 401]. Проблематика особливостей політики стратегічного наукоємного розвитку достатньо широко представлена напрацюваннями економічно розвинених країн, що показано в роботі В. Соловйова [4, с. 18], а також дослідженнями Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку.

Водночас слід зазначити, що попри досить суттєвий позитивний світовий досвід стратегічного наукоємного розвитку країн, постійну увагу до цього питання з боку органів державної влади України [5, с. 7—8] та теоретичне осмислення означеного феномена вітчизняними дослідниками [6], реальна соціально-економічна ситуація в Україні впродовж усіх років Новітньої доби мало змінюється в напрямі конкурентоспроможного науково-інноваційного розвитку та зростання добробуту українського суспільства. Через це країна продовжує залишатись аутсайдером світового науково-технологічного та інноваційного розвитку, а проблема ефективної політики стратегічного наукоємного соціально-економічного розвитку українського суспільства залишається актуальною й сьогодні.

Ще одна обставина, на яку варто звернути увагу, полягає в тому, що впродовж останніх декількох років в українському суспільстві розроблялась ціла низка різного роду стратегій. Проте важко з'ясувати, чи мають ці документи стратегічний характер для науково-інноваційного соціально-економічного розвитку країни, оскільки розмаїття авторських підходів до цього питання породжує чимало критеріїв, за якими можна було б оцінювати таку їх властивість. У зв'язку з цим доцільно також розглянути особливості окре-

мих методологічних трактувань сутності категорії «стратегія» в наукових джерелах та її практичного застосування.

Метою статті є виявлення характерних ознак і проблем формування наукоємного соціально-економічного середовища в Україні, визначення особливостей відповідної політики в стратегічній перспективі з урахуванням сучасних умов.

Основні результати дослідження. Найбільш поширеними та вивченими можна вважати концепції продуктових стратегій, які пов'язані з проблемою стратегічної діагностики етапів життєвого циклу товарів для визначення оптимального терміну їх продуктивності та перебування на ринку, а також виведення нових продуктів на ринок [7, с. 264].

Водночас один із фундаторів ресурсної концепції теорії стратегій професор лондонської бізнес-школи та співзасновник Інноваційної біржі управління Г. Хамел (Gary Hamel) у роботі «Стратегія як революція» («Strategy as Revolution») вважає, що стратегія по своїй суті спрямована на розроблення методології революційно-інноваційної концепції соціально-економічного розвитку економічних суб'єктів. Саме в такому контексті він досліджує в цій роботі основні концептуальні положення теорії стратегії. «Припустимо, — зазначає дослідник, — що корпорації в усьому світі досягли інкременталізму. Утиснути витрати ще на один цент, випустити продукт на ринок на кілька тижнів раніше, відповісти на запити клієнтів трохи швидше, підвищити якість ще на один рівень, закріпитися ще на одному сегменті ринку — ось чим сьогодні переймаються менеджери. При цьому переслідуються поступові поліпшення, в той час як конкуренти перебудовують промисловість, — це схоже на заняття дрібницями, коли горить Рим». Тому, на його думку, щоб суб'єкту економічних відносин бути конкурентоспроможним, «потрібна не часткова модернізація традиційного планування, а нова (інноваційна — В.Г.) філософська платформа: стратегія — це (інноваційна — В.Г.) революція, все інше — тактика» [8].

Слід також зазначити, що дослідження Г. Хамела, К. Прахалади та Б. Вернерфельта, як зазначає В.С. Катькало, з часом (протягом 90-х років ХХ сторіччя) стали основою формування «нової парадигми вивчення стратегій», яка в наукових і ділових джерелах визначається як ресурсна концепція теорії стратегії [9, с. 9]. Ресурсна концепція теорії стратегії, як вважає цей самий вчений, бере витоки з роботи Б. Вернерфельта [10, с. 171]. Варто звернути увагу, що у Б. Вернерфельта ресурси мають широке інноваційне тлумачення — це все, що «можна розглядати як сильні або слабкі сторони даної фірми», «матеріальні та нематеріальні активи», такі, наприклад, як «назви брендів, внутрішньофірмові знання та технології, особливості використання кваліфікованого персоналу, торговельні контакти, техніка, ефективні процедури управління, капітал тощо» [10, с. 172]. Але Б. Вернерфельт робить акцент саме на ресурсному, а не продуктовому потенціалі фірми на підставі того, що кожен із ресурсів фірми аналізується через призму тих нових інно-

ваційних умов, за яких у стратегічній перспективі він «призведе до високих прибутків упродовж тривалого періоду часу» [10, с. 172]. Аналіз ефективності функціонування фірми, вважає Б. Вернерфельт, саме з точки зору її ресурсного потенціалу є кориснішим, ніж з точки зору продуктового потенціалу, бо «погляд на фірму з точки зору її ресурсів більше розширює коло різноманітних безпосередніх уявлень щодо майбутнього, ніж [погляд] з точки зору її традиційного продукту. Зокрема, диверсифіковані компанії можна побачити в новому світлі» (по-новому) у контексті глобального лідерства [10, с. 172].

Водночас, на думку Б. Вернерфельта, це не означає, що продуктивний потенціал має менш важливе значення для формування нового профілю стратегічного інноваційного (по суті) потенціалу конкурентоспроможності компанії, ніж ресурсний. Взаємозв'язок між продуктивним та ресурсним потенціалом фірми обґрунтовується ним так: «Для фірми ресурси і продукти — це дві сторони однієї медалі. Більшість продуктів потребують декількох ресурсів, і більшість ресурсів можна використовувати в декількох продуктах. Визначивши масштаби діяльності фірми на різних товарних ринках, можна зробити висновок про мінімально необхідні потреби в ресурсах. І навпаки, шляхом визначення структури ресурсів для фірми можна знайти оптимальні види її діяльності на ринку» [10, с. 171].

Слід також зазначити, що на думку В.С. Катькало особливе значення розвитку ресурсної концепції теорії стратегії мала робота К. Прахалади та Г. Хамела [11]. Її особливістю є те, що автори обґрунтовують свої концептуально-методологічні положення стосовно стратегічного розвитку корпорацій на детальному аналізі великої бази емпіричних даних щодо реальної ефективності функціонування численних світових транснаціональних корпорацій — інноваційних лідерів. Саме «на прикладах компаній-лідерів було обґрунтовано переваги концепції фірми як портфелю організаційних компетенцій (здібностей), а не як портфелю бізнес-одиниць» [9, с. 9]. К. Прахалада та Г. Хамел «ключові компетенції корпорації» трактують як «її ресурси» [11, с. 13], що, власне, поглиблює та надалі розвиває методологічну базу погляду Б. Вернерфельта на концепцію фірми як портфелю ресурсного потенціалу.

«Головна теза ресурсної концепції, — вважає В.С. Катькало, — полягає в тому, що властива фірмам неоднорідність може бути стійкою завдяки володінню ними унікальними ресурсами та організаційними здібностями, які, будучи джерелами економічних рент, визначають конкурентні переваги конкретних фірм» [9, с. 9]. Ресурсна концепція оригінально трактує і «ключове для теорії стратегічного управління поняття конкурентної переваги: останнє має місце, коли фірма реалізує таку стратегію створення вартості (використовуючи свої цінні та рідкісні організаційні ресурси), яка одночасно не може бути реалізована ніким із її нинішніх чи потенційних конкурентів» [9, с. 11].

Сутність ресурсної концепції теорії стратегії в сучасному її трактуванні в роботі К. Прахалади та Г. Хамела, зокрема, полягає, як зазначає В.С. Катькало, в спрямованості насамперед на «випереджаюче створення та розвиток унікальних ресурсів і здібностей (економічних агентів — В.Г.). Змістом успішних стратегій стало вважатися не придушення будь-якою ціною суперника в ринковій конкуренції, а створення власних переваг, які важко піддаються копіюванню іншими фірмами, організаційних компетенцій як запоруки лідерства у бізнесі» [9, с. 11]. Отже, стратегія, за В.С. Катькалом, передбачає вирішення «проблеми створення та підтримки конкурентних переваг, що забезпечують ренти, недоступні суперникам, виявлення джерел таких переваг та ефективних механізмів їх досягнення» [9, с. 6]. Іншими словами, стратегія, за Г. Почепцовим, по суті спрямована на «структурування майбутнього» суб'єктів економічних відносин, структурування їх майбутніх конкурентних переваг, формуючи у такий спосіб механізми оптимізації переходу до такого майбутнього за нинішніх умов [12, с. 3].

Саме ключові компетенції (за К. Прахаладом та Г. Хамелом) є ядром «стратегічної архітектури» корпорації для глобального науково-інноваційного конкурентного лідерства [11, с. 3]. Стратегічна архітектура, зазначають дослідники, — це свого роду дорожня карта в майбутнє, яка дає можливість виявляти ті ключові компетенції, які потрібно створювати, та складові технологій таких компетенцій [11, с. 11; 13, с. 37]. Як засвідчують дослідження цих авторів, конкурентоспроможність фірми в короткостроковій та довгостроковій перспективі прямо залежить від позиціонування компанією себе в ринковому соціально-економічному середовищі в якості «портфелю компетенцій (здібностей)» чи в якості «портфелю бізнес-одиниць» [11, с. 4].

В короткостроковій перспективі, зазначають К. Прахалад та Г. Хамел, конкурентоспроможність компанії залежить від цінних і споживчих характеристик її ключової продукції [11, с. 4; 13, с. 22]. Тому в цьому контексті важливу роль відіграє фактор позиціонування фірмою себе в якості «портфелю бізнес-одиниць». Водночас в період швидкої цифровізації світової економіки «жорсткі стандарти собівартості та якості продукції», відіграючи все ще важливу роль в умовах глобальної конкуренції, стають «все менш важливими джерелами диференційованих переваг» [11, с. 4; 13, с. 22—23]. У довгостроковій перспективі конкурентоспроможність ґрунтується на здатності створювати ключові компетенції з більшою рентабельністю і швидкістю, ніж у конкурентів, на основі яких виникають непередбачувані раніше продукти. Справжні джерела конкурентних переваг слід шукати в здатності керівництва компаній консолідувати технології та виробничі навички загально-корпоративного значення в компетенції, які забезпечують окремим бізнес-одиницям можливість для швидкої адаптації до мінливості бізнесу [11, с. 4; 13, с. 22—23].

Особливістю ключових компетенцій, як вважають К. Прахалада та Г. Хамел, є те, що вони є результатом колективного навчання організації, особ-

ливо стосовно координації різноманітних виробничих навичок та інтеграції численних технологій [11, с. 5; 13, с. 23]. Ключова компетенція не зменшується при її використанні. На відміну від матеріальних активів, які втрачають з часом свою цінність, компетенції посилюються в міру їх застосування та спільного використання. Однак компетенції все одно потребують догляду та захисту, оскільки сила знання, яким не користуються, згасає. Компетенції є тим клеєм, який скріплює в єдину міць наявні бізнеси компанії. Компетенції — це також двигун для розвитку нового бізнесу. Саме на їх основі, а не простою привабливістю ринків визначаються механізми (моделі) й політика диверсифікації та виходу на нові ринки [11, с. 5—6; 13, с. 25].

Важливою ознакою ключових компетенцій, які, за К. Прахаладом та Г. Хамелом, призводять до створення нового інноваційно-лідерського покоління продуктів, є й та обставина, що вони можуть формуватись лише на базі власного безперервно нарощуваного внутрішнього (інноваційного) потенціалу корпорації. У зв'язку з цим автори зазначають, що компанії, які судять про конкурентоспроможність свою та своїх суперників переважно в термінах цінних та споживацьких характеристик кінцевих продуктів, сприяють ерозії ключових компетенцій або докладають занадто мало зусиль для їх удосконалення. Внутрішньофірмові навички, від яких з'являється нове покоління конкурентоспроможних продуктів, не можуть бути «запозичені» через аутсорсинг і закупівлю оригінального промислового устаткування. На думку авторів, занадто багато компаній мимоволі втратили ключові компетенції, коли припинили внутрішні інвестиції в те, що вони помилково сприйняли як «центри витрат», і зосередилися на відносинах із зовнішніми постачальниками [11, с. 7; 13, с. 28—29].

У підсумку дослідження Б. Вернерфельга, К. Прахалади та Г. Хамела засвідчують, що будь-яка корпорація (незалежно від того, ідентифікується вона як портфель стратегічних бізнес-одиниць чи як портфель ключових компетенцій) організована навколо ключових продуктів і, в кінцевому підсумку, ключових компетенцій [11, с. 11; 13, с. 37]. І саме навколо ключових продуктів і ключових компетенцій, на переконання авторів, необхідно розробляти стратегічну архітектуру (стратегію) фірми. Логічно, що за такого концептуального підходу якомога довше діятимуть її диференційовані переваги, які забезпечують можливості для економічної ренти. «Саме послідовність механізму розподілу ресурсів і розроблення відповідної йому адміністративної архітектури наповнює життям стратегічну архітектуру та створює управлінську культуру, командний стиль роботи, здатність до змін, а також бажання спільно використовувати ресурси, захищати індивідуалізовані навички і думати довгостроково. В цьому і є причина того, що специфічна архітектура не може бути легко або швидко скопійована конкурентами» [13, с. 38]. В цьому криється запорука формування специфіки інноваційно-лідерського потенціалу компанії.

На наш погляд, тут доцільно навести точку зору М. Портера на досліджувану проблему, яка концентровано акумулює концептуальні положення ресурсної теорії стратегії Б. Вернерфельта, К. Прахалади та Г. Хамела дещо в іншій системно-організаційній моделі. При цьому він використовує практично ту ж саму систему понять: «продукт», «ресурс», «компетенція» («специфічна компетенція», «ключова характеристика»), «бізнес-одиниця», «портфель різних бізнес-одиниць», «сильні та слабкі сторони» фірми. Дослідник також застерігає від помилкового зосередження уваги лише на ресурсно-компетентнісному підході до стратегічного соціально-економічного поступу. Так, у дослідженнях М. Портера широко застосовується таке базове поняття як «стратегічне позиціонування», завдяки якому, як він вважає, і проявляється вагомість (цінність) понять «ресурс» та «компетенція». «Концентрація уваги, — зазначає М. Портер, — лише на ресурсах/компетенціях та ігнорування конкурентної позиції означає ризик перетворення на спостерігача, який дивиться тільки всередину себе. Ресурси або компетенції найбільш цінними є не самі по собі, а з точки зору певної позиції чи способу ведення конкуренції. Підхід, оснований на ресурсах/компетенціях, може бути корисним, але він не заперечує ключове завдання кожного підприємства, яке полягає в розумінні структури галузі та конкурентної позиції. Знову ж таки, потреба у взаємозв'язку конкурентних цілей (позиції компанії на ринку) і засобів (факторів, що дозволяють зайняти цю позицію) відіграє не тільки важливу, а й вирішальну роль» [14, с. 16].

Характерною ознакою трактування М. Портером терміна «стратегічне позиціонування» є його інноваційний контекст, який простежується вже в тому, що це «така позиція на ринку, за якої фірма може реалізувати власні цілі, не загрожуючи своїм конкурентам» [14, с. 98], володіючи для цього відмітним від інших та характерним лише для неї потенціалом «ключових компетенцій», сформованих застосуванням кращих з-серед існуючих технологій, внутрішньофірмових навичок і методів управління. Завдяки «стратегічному позиціонуванню» фірма, на його погляд, «намагається досягти стійкої конкурентної переваги шляхом збереження вигідних відмітних (характерних) особливостей компанії. Це передбачає здійснення діяльності, що відрізняється від діяльності конкурентів, або ж виконання тієї ж діяльності в інші способи» [15, с. 60].

При цьому автор акцентує увагу на трьох принципах, що лежать «в основі стратегічного позиціонування» та відтворюють його системний характер. 1. «Стратегія — це створення унікальної та цінної позиції за допомогою іншого, ніж у конкурентів, набору видів діяльності». 2. «Стратегія передбачає компроміси у конкурентному змаганні — вони полягають в тому, щоб вибирати те, чого не слід робити. Деякі змагальні види діяльності можуть бути несумісними один з одним». 3. «Стратегія передбачає досягнення «узгодженості» видів діяльності компанії. Узгодженість має місце, коли види діяльності взаємодіють один з одним і доповнюють один одного. Коли різні

види діяльності взаємно підсилюють один одного — це сприяє як конкурентній перевазі, так і стійкості фірми, а конкуренти не можуть її легко копіювати» [15, с. 60]. Отже, на базі цих принципів при формуванні стратегії фактично створюється механізм системної політики оптимізації видів діяльності корпорації задля забезпечення її стратегічного позиціонування.

М. Портер зазначає, що «стратегічна позиція — це шлях (процес — В.Г.), а не фіксований стан» [14, с. 14]. Розглядаючи концепцію конкурентної стратегії системно — «аналіз галузі, аналіз конкурентів, розроблення механізмів конкурентного позиціонування» — автор стверджує, що такий системний аналіз «дає можливість виявити масштаби змін, які відіграватимуть найбільш суттєву роль» у мінливому характері умов діяльності фірми. Тому він вважає, що «компанії ні в якому разі не повинні припиняти вивчення своєї галузі, своїх конкурентів, шляхів покращення чи корегування власної конкурентної позиції» [14, с. 14], бо «структурний аналіз дає нам схему систематичної оцінки найважливіших сильних і слабких сторін фірми в порівнянні з її конкурентами. Ці характеристики не є застиглими, вони можуть змінюватися в міру того, як еволюція галузі по-новому вибудовує відносні позиції стратегічних груп, або в результаті інноваційної діяльності фірм, або здійснюваних ними інвестицій, спрямованих на зміну їх структурних позицій» [14, с. 199].

Тому, вважає дослідник, «завдання конкурентної стратегії будь-якої бізнес-одиниці полягає в тому, щоб знайти таку позицію в галузі, яка дозволить їй в найкращий спосіб захистити себе від <...> конкурентних сил або впливати на них з вигодою для себе» [14, с. 38]. А ключ до розроблення стратегії полягає в тому, щоб «зрозуміти вирішальні переваги і слабкі сторони компанії», механізми «стимулювання позиціонування в галузі», віднайти «ті сфери, в яких стратегічні зміни можуть дати найбільший вигравш і де галузеві тенденції здатні з найбільшою силою проявити себе в якості можливостей або загроз» [14, с. 39].

Узагальнюючи аналіз концептуальних положень теорії стратегії у контексті досліджень Б. Вернерфельта, Г. Хамела, К. Прахалади та М.Е. Портера, слід зазначити, що незалежно від того, як трактується корпорація (як портфель стратегічних бізнес-одиниць або портфель ключових компетенцій), можна виділити систему різних рівнів, на яких відбувається інноваційна боротьба за глобальне лідерство: рівень ключових компетенцій, ключових продуктів та кінцевих продуктів [11, с. 10; 13, с. 34], а також рівень конкурентної позиції (стратегічне позиціонування за М. Портером). Логічно, що саме в такому ключі найраціональніше діяти при концептуалізації основних положень архітектури стратегії.

Враховуючи, що, як зазначалося раніше, а) фактор позиціонування фірмою себе в якості «портфелю бізнес-одиниць», який відіграє ключову роль в короткостроковій стратегічній перспективі, та фактор позиціонування фірмою себе в якості «портфелю ключових компетенцій», який відіграє ключову

чову роль в довгостроковій стратегічній перспективі, взаємозв'язані один з одним; б) ключові компетенції, які призводять до створення нового інноваційно-лідерського покоління продуктів, можуть формуватись лише на базі власного внутрішнього потенціалу корпорації, внаслідок чого «справжні джерела конкурентних переваг обумовлюються здатністю менеджменту консолідувати розосереджені по корпорації технології та виробничі навички в компетенції, які забезпечують окремим бізнесам потенціал швидкої адаптації до мінливих ринкових умов» [9, с. 13], це означатиме необхідність забезпечення за допомогою стратегії реалізації безперервного системного оновлення (за кількісними та якісними наукоємними характеристиками) профілю інноваційно-стратегічного потенціалу конкурентоспроможності фірми в сучасному багатовимірному та швидкоплинному соціально-економічному середовищі, спроможного забезпечити їй ефективне стратегічне позиціонування на ринку задля збереження конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Отже, на підставі наведеного аналізу зрозуміло, що стратегія фактично є механізмом політики системної організації наукоємного соціально-економічного розвитку економічних суб'єктів та економіки загалом.

Означене положення підтверджується і трактуванням сутності ресурсної концепції теорії стратегії, висловленим, зокрема, Г.Б. Клейнером. Досліджуючи сутність стратегії у контексті концепції системної економіки, він зазначає, що вона «основана на припущенні про стратегічну залежність зовнішнього становища економічного об'єкта в багатовимірному ринковому просторі (в різних аспектах такий стан може характеризуватися різноманітними рейтингами, уподобаннями, індикаторами конкурентних переваг, «ринкової сили» фірми, її інвестиційної та іншої привабливості, показниками частки ринку, вартості фірми, результативності, рентабельності, ефективності та ін.) від внутрішнього стану цього об'єкта (описуваного насамперед показниками наявних або контрольованих ресурсів, у тому числі соціального та організаційного капіталу тощо). По суті, ресурсна теорія являє собою широке узагальнення фундаментальної концепції виробничої функції, точніше — багатовимірного виробничого відображення, яке постулює закономірний зв'язок між показниками результатів діяльності та витрат ресурсів (факторів) економічної діяльності» [16, с. 3—4].

Отже, можна вважати, що стратегія спрямована на досягнення системної узгодженості інтенсивності трансформації різного рівня суспільно-корисних (у тому числі наукових) знань, втілених у «ключових чи кінцевих продуктах» та «ключових компетенціях», у продуктивну виробничу функцію (у широкому її трактуванні), що забезпечує фірмі безперервне нарощування її ресурсно-компетентісного інноваційного потенціалу та, завдяки цьому, «стратегічне позиціонування» на ринку. І в цьому контексті стратегію можна розглядати як механізм політики системного інтенсивного наукоємного розвитку національної економіки. Водночас це створює умови і для со-

ціально-економічного моніторингу таких процесів і розроблення відповідних інструментів удосконалення наукоємної політики соціально-економічного розвитку.

Слід зазначити, що глобалізаційні процеси, характерні для другої половини ХХ — початку ХХІ століття, призвели до суттєвого зростання ролі інноваційної конкурентоспроможності та позиціонування у світовій економіці між країнами і фірмами, а також між окремими регіонами та їхніми кластерами. Особливу роль у міжрегіональному позиціонуванні відіграє саме науково-інноваційний потенціал створення компетенцій та нових продуктів.

Закономірність, що суперечить позитивній тенденції розвитку інноваційної сфери світової економіки, демонструє українська економіка. Попри цілу низку різного рівня стратегій, швидке наукоємне економічне зростання в країні поки що не настало. Україна постійно втрачає свій науково-інноваційний потенціал (основу ресурсно-компетентнісного потенціалу) і слабо позиціонується за ним у світовій економіці. Так, у розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення чисельність дослідників в Україні впро-

Таблиця 1. Кадровий потенціал інноваційного розвитку за регіональними науковими центрами НАН України і МОН України ¹ (2005 р.)

Країна, регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Дослідники	Технічні фахівці, які виконують наукові та науково-технічні роботи	Працюючі з повною вищою освітою поза сферою науки	Студенти вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації	Частка фінансування ДР у секторі ВО, %		
					осіб	ранг А ³	ранг В ⁴
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Центрально-Київський район</i> ²							
26. м. Київ	243,4	39,5	2153,8	3721,5	6328,0	1	1
23. Черкаська	8,6	5,6	1072,4	612,5	1709,8	16	17
2. Вінницька	7,8	3,3	1072,2	513,3	1605,6	20	22
25. Чернігівська	8,4	3,8	1067,7	474,8	1559,7	21	23
6. Житомирська	4,6	2,2	964,1	450,6	1424,5	23	25
10. Київська	19,7	9,2	967,4	341,2	1353,2	24	26
Середнє	48,8	10,6	1216,3	1019,0	2330,1		
<i>Північно-Східний</i>							
20. Харківська	97,2	26,7	1509,6	1849,1	3554,1	2	2
18. Сумська	23,4	17,7	1144,4	1001,4	2231,1	8	9
16. Полтавська	9,3	3,5	1278,2	789,8	2086,0	9	10
Середнє	43,3	16,0	1310,7	1213,4	2623,7		
<i>Кримський</i>							
27. м. Севастополь	46,6	24,9	1257,7	937,3	2297,8		8
Середнє	31,3	14,6	1147,7	746,6	1965,6		

Закінчення табл. 1

Країна, регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Дослід- ники	Технічні фахівці, які виконують наукові та науково- технічні роботи	Працюючі з повною вищою освітою поза сферою науки	Студенти вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації	Частка фінансування ДР у секторі ВО, %		
					осіб	ранг А ³	ранг В ⁴
1	2	3	4	5	6	7	8
4. Дніпропетровська	43,4	10,8	1436,6	938,3	2457,2	6	6
8. Запорізька	24,1	10,7	1312,9	918,2	2309,8	7	7
11. Кіровоградська	6,5	2,1	1050,6	414,8	1477,6	22	24
Середнє	24,7	7,8	1266,7	757,1	2081,5		
<i>Донецький</i>							
5. Донецька	30,0	3,7	1238,5	707,7	1993,3	12	13
12. Луганська	12,3	4,3	1104,7	755,8	1889,4	13	14
Середнє	21,1	4,0	1171,6	731,7	1941,4		
<i>Південний</i>							
15. Одеська	25,7	6,1	1367,6	1100,0	2516,6	4	4
14. Миколаївська	17,8	6,6	1186,8	563,0	1810,1	14	15
21. Херсонська	12,3	5,0	1047,6	541,1	1612,3	19	21
Середнє	18,6	5,9	1200,6	734,7	1979,7		
<i>Західний</i>							
13. Львівська	35,4	6,1	1423,4	1095,1	2584,4	3	3
19. Тернопільська	7,3	2,1	1238,0	1228,1	2479,7	5	5
17. Рівненська	4,9	1,6	1212,3	839,4	2064,2	10	11
9. Івано-Франків- ська	9,6	3,7	1283,9	736,7	2040,9	11	12
3. Волинська	7,5	2,7	1197,5	504,5	1716,8	15	16
22. Хмельницька	1,3	0,6	1054,1	613,8	1670,0	17	18
24. Чернівецька	14,2	2,8	989,3	643,1	1660,0	18	19
7. Закарпатська	9,3	1,9	862,6	339,4	1220,7	25	27
Середнє	11,2	2,7	1157,6	750,0	1929,6		
Україна	38,3	9,1	1267,3	989,1	2333,0		
<i>max</i>	243,4	39,5	2153,8	3721,5	6328,0		
<i>min</i>	1,3	0,6	862,6	339,4	1220,7		

¹ одиниця вимірювання даних у колонках 2–8: осіб на 10 тис. осіб економічно активно-го населення України, регіону; ² умовна назва, об'єднано регіональні економіки, які не охоплені науковими центрами НАН України та МОН України; ³ ранжування здійснено без Автономної Республіки Крим та м. Севастополя для коректного аналізу динаміки змін упродовж 2005–2017 рр.; ⁴ ранжування з урахуванням Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Джерело: розраховано за даними Держкомстату України.

Таблиця 2. Кадровий потенціал інноваційного розвитку за регіональними науковими центрами НАН України і МОН України ¹ (2017 р.)

Країна, регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Дослідники	Технічні фахівці, які виконують наукові та науково-технічні роботи	Працюючі з повною вищою освітою поза сферою науки	Студенти вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації	Частка фінансування ДР у секторі ВО, %	
					осіб	ранг А ³
1	2	3	4	5	6	7
<i>Центрально-Київський район</i> ²						
26. м. Київ	185,3	19,4	5472,3	2413,1	8184,4	1
10. Київська	14,1	3,1	2862,5	274,9	3160,2	10
23. Черкаська	7,8	2,3	2491,3	543,6	3047,1	13
2. Вінницька	6,2	1,4	2504,5	493,4	3006,7	15
25. Чернігівська	15,5	1,8	2105,6	526,4	2651,5	21
6. Житомирська	5,3	0,7	2182,9	356,3	2546,3	24
Середнє	39,0	4,8	2936,5	768,0	3766,0	
<i>Північно-Східний</i>						
20. Харківська	75,2	11,9	3833,9	1161,6	5107,3	2
16. Полтавська	13,4	2,3	2718,8	610,7	3347,6	8
18. Сумська	20,7	10,7	2382,3	576,1	2997,7	16
Середнє	36,5	8,3	2978,3	782,8	3817,6	
<i>Кримський</i>						
27. м. Севастополь						
1. АР Крим						
Середнє						
<i>Придніпровський</i>						
8. Запорізька	18,7	5,2	2768,1	745,8	3566,2	6
4. Дніпропетровська	36,9	11,9	2707,4	621,0	3387,3	7
11. Кіровоградська	8,9	1,0	2575,6	207,3	2794,6	19
Середнє	21,5	6,0	2683,7	524,7	3249,4	
<i>Донецький</i>						
12. Луганська	5,3	1,4	2350,2	479,5	2839,6	18
5. Донецька	2,0	0,5	2394,9	282,7	2680,3	20
Середнє	3,6	1,0	2372,5	381,1	2760,0	
<i>Південний</i>						
15. Одеська	20,4	2,6	3248,7	878,0	4154,9	3
14. Миколаївська	18,7	3,5	2826,6	457,9	3326,0	9
21. Херсонська	10,2	1,7	2137,3	408,3	2560,3	23
Середнє	16,5	2,6	2737,5	581,4	3347,1	
<i>Західний</i>						
13. Львівська	31,9	2,3	2864,9	956,4	3862,4	4

Закінчення табл. 2

Країна, регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Дослід- ники	Технічні фахівці, які виконують наукові та науково-технічні роботи	Працюючі з повною вищою освітою поза сферою науки	Студенти вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації	Частка фінансування ДР у секторі ВО, %	
					осіб	ранг А ³
1	2	3	4	5	6	7
9. Івано-Франків- ська	7,9	0,5	2511,4	499,3	3020,1	14
3. Волинська	6,6	0,7	2439,3	435,3	2882,1	17
24. Чернівецька	15,5	1,8	2105,6	526,4	2651,5	21
17. Рівненська	5,3	0,8	2056,9	501,6	2565,8	22
7. Закарпатська	6,2	0,4	2033,1	373,3	2416,6	25
Середнє	10,7	0,9	2468,5	562,0	3044,2	
Україна	33,3	5,1	2933,9	744,9	3731,6	
<i>max</i>	185,3	19,4	5472,3	2413,1	8184,4	
<i>min</i>	2,0	0,4	2033,1	207,3	2416,6	

¹ одиниця вимірювання даних у колонках 2–7: осіб на 10 тис. осіб економічно активного населення України, регіону; ² умовна назва, об'єднано регіональні економіки, які не охоплені науковими центрами НАН України та МОН України; ³ ранжування здійснено без Автономної Республіки Крим та м. Севастополя за відсутності даних держстатистики за 2017 р.

Джерело: розраховано за даними Держкомстату України.

довж 2005—2017 рр. зменшилась на 13,1 %. Найбільш контрастні їх втрати простежуються на регіональному рівні (табл. 1, 2).

Серед регіональних наукових центрів Національної академії наук (НАН) України та Міністерства науки і освіти (МОН) України найбільших втрат дослідницького потенціалу у розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення впродовж 2005—2017 рр. зазнали Донецький (на 82,8 % — внаслідок воєнних подій) та Північно-Східний (на 15,8 %) центри. Станом на 2017 р. найнижчий дослідницький потенціал був у Донецькому та Західному наукових центрах — 3,6 та 10,7 дослідника на 10 тис. економічно активного населення відповідно.

Якщо розглянути динаміку дослідницького потенціалу України впродовж означеного періоду за регіональними економіками, то можна відмітити, що найбільшою мірою у розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення він був втрачений у Донецькій, Луганській, Житомирській та Рівненській областях: на 83,9, 82,3, 73,2 та 62,9 % відповідно.

Водночас найбільше нарощування дослідницького потенціалу за цей період відбулося у Чернівецькій (у 12 разів), Чернігівській (у 3,4 раза), Сумській (у 2,2 раза) та Київській (у 1,6 раза) областях.

Упродовж 2005—2017 рр. асиметрія наукового потенціалу за регіональними економіками зменшилась з 183,8 раза до 97,3 раза.

Загалом за даними 2017 р. Україну можна позиціонувати дев'ятьма регіональними економіками, дослідницький потенціал яких за абсолютним показником перевищує 1 тис. осіб, — це м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Запорізька, Київська, Сумська та Миколаївська області. Це складає 89,5 % сукупного дослідницького потенціалу країни. За дослідницьким потенціалом, який перевищує 10 осіб на 10 тис. осіб економічно активного населення, Україну можна позиціонувати 12 регіональними економіками — це м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Львівська, Сумська, Одеська, Миколаївська, Запорізька, Чернівецька, Київська, Полтавська та Херсонська області.

На тлі зменшення дослідницького потенціалу та чисельності студентів ВНЗ III—IV рівнів акредитації впродовж 2005—2017 рр., в Україні зростає чисельність працюючого населення з повною вищою освітою поза сферою науки (у розрахунку на 10 тис. економічно активного населення — у 2,3 раза, за абсолютним показником — у 1,9 раза).

Загалом кадровий потенціал інноваційного розвитку впродовж досліджуваного періоду зріс в Україні в розрахунку на 10 тис. економічно активного населення в 1,6 раза, за абсолютним показником — у 1,3 раза. Тобто можна вважати, що сприятливість українського соціально-економічного середовища за означеним показником поліпшується для продуктивного нарощування ресурсно-компетентнісного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки. Безумовно, що провідну роль у цьому процесі, враховуючи соціально-економічну специфіку кожної з регіональних еконо-

Таблиця 3. Класифікація регіонів України за типом¹ їх економіки та регіональними науковими центрами НАН і МОН України (2012 р.)

Регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Індустріальний тип економіки	Сільсько-господарський тип економіки	Тип економіки з домінуванням сфери послуг	Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг	Промислово-аграрний тип економіки
1	2	3	4	5	6
<i>Центрально-Київський район</i> ²					
26. м. Київ			+		
10. Київська				+	
23. Черкаська					+
2. Вінницька		+			
25. Чернігівська					+
6. Житомирська					+
<i>Північно-Східний</i>					
20. Харківська				+	
16. Полтавська	+				

Закінчення табл. 3

Регіони, наукові центри НАН України і МОН України	Індуст- ріальний тип економіки	Сільсько- господарський тип економіки	Тип економіки з домінуванням сфери послуг	Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг	Промислово- аграрний тип економіки
1	2	3	4	5	6
18. Сумська <i>Кримський</i>					+
27. м. Севастополь 1. АР Крим <i>Придніпровський</i>			+	+	
8. Запорізька	+				
4. Дніпропетровська	+				
11. Кіровоградська <i>Донецький</i>		+			
12. Луганська	+				
5. Донецька <i>Південний</i>	+				
15. Одеська			+		
14. Миколаївська					+
21. Херсонська <i>Західний</i>		+			
13. Львівська				+	
19. Тернопільська		+			
22. Хмельницька		+			
9. Івано-Франківська					+
3. Волинська				+	
24. Чернівецька				+	
17. Рівненська					+
7. Закарпатська				+	

¹ у регіоні, який можна охарактеризувати індустріальним типом економіки, частка промисловості складає понад 30 %; сільськогосподарським типом економіки — частка сільського господарства перевищує частку промисловості, а частка послуг не перевищує 50 %; типом економіки з домінуванням сфери послуг — частка послуг становить 60 % і більше; типом економіки з орієнтацією на сферу послуг — частка послуг становить 50—60 %; промислово-аграрним типом економіки — частка промисловості перевищує або дорівнює частці сільського господарства, а частка послуг не перевищує 50 % [17];
² умовна назва, об'єднано регіональні економіки, які не охоплені науковими центрами НАН України і МОН України.

Джерело: розроблено за даними [17].

мік (табл. 3), мають відігравати регіональні наукові центри НАН України і МОН України.

Використовуючи класифікацію регіонів України за типом їх економіки, наведену в «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.» [17], станом на 2012 р. до індустріального типу можемо віднести 5 регіональних економік, до сільськогосподарського типу — 5, до типу економіки з домінуванням сфери послуг — 3, до типу економіки з орієнтацією на сферу послуг — 7, до промислово-аграрного типу економіки — 7 (табл. 3). Отже, в українській економіці загалом домінують регіональні економіки індустріально-аграрного типу (17,63 %). З погляду на це домінуючою політикою стратегічно-наукоємного поступу України має бути інтенсивне формування індустріально-аграрного ресурсно-компетентнісного потенціалу країни на базі технологій «Індустрії 4.0» для забезпечення її продуктивної науково-інноваційної конкурентоспроможності в сучасному глобальному соціально-економічному середовищі, тим більше що кадрові передумови для цього є. Вітчизняний кадровий потенціал інноваційного розвитку впродовж 2005—2017 рр. у розрахунку на 10 тис. економічно активного населення зріс у 1,6 раза (табл. 1, 2).

Однак в Україні центральні органи державної влади формують цілком протилежну суспільну думку. Так, у «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р.» [18] зазначено, що «Україна не має достатньо переваг, аби бути конкурентною в переробній промисловості». Але при цьому не враховується головна інноваційна конкурентна перевага — безперервне зростання упродовж останніх більш ніж 13 років людського капіталу інноваційного розвитку (табл. 1, 2). Отже, у документі робиться акцент на необхідності зосередитися на активному формуванні ресурсно-компетентнісного потенціалу сфери послуг української економіки (з-серед 10 регіональних економік з розвиненою сферою послуг 3 економіки — з домінуванням сфери послуг, 7 — з орієнтацією на сферу послуг), а не індустріально-аграрного ресурсно-компетентнісного потенціалу економіки країни на базі технологій «Індустрії 4.0» (в сукупності 17 регіональних економік), що суперечить стратегії загальносвітового науково-технологічного та інноваційного розвитку.

Натомість міжнародні дослідження переконливо засвідчують, що сучасна інноваційна промисловість (якщо країна її розвиває) може бути тим базовим фактором (драйвером) науково-інноваційної конкурентоспроможності національної економіки в контексті відкритої економіки, який здатен прискорити інноваційний розвиток і в інших секторах економіки. Нові концепції науково-інноваційного розвитку промисловості економічно розвинених країн лише підтверджують ефективність такої державної політики та її провідну роль як драйвера системного стратегічно-наукоємного розвитку національної економіки.

Крім того, дані міжнародних досліджень доводять, що означений світовий тренд аж ніяк не враховується в державній політиці покращення

показників технологічної готовності України. Так, за оцінками інтегрального індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), упродовж 2009—2018 рр. ранг України серед досліджуваних країн за показником «технологічна готовність» практично не змінився: 80 ранг (3,37 бала) у 2009 р., 81 ранг (3,83 бала) у 2018 р., хоча бальна оцінка за ним і зросла на 13,6 % [19].

Згідно з іншим дослідженням Всесвітнього економічного форуму «Готовність до майбутнього виробництва 2018» («The Readiness for the Future of Production Report 2018»), за показником «технології та інновації» серед 100 досліджуваних країн Україна отримала 74 ранг (3,5 бала). Загалом за комплексною оцінкою готовності до майбутнього виробництва Україна увійшла до списку тих 58 країн («країни, що народжуються»), які характеризуються обмеженою інноваційною виробничою базою сьогодні і демонструють низький рівень готовності до майбутнього виробництва на основі ключових технологій четвертої промислової революції («Індустрія 4.0») через слабку продуктивність компоненти «драйвери виробництва» [20].

Висновки. Як за оцінками інтегрального індексу глобальної конкурентоспроможності, так і за матеріалами доповіді про готовність країн до майбутнього виробництва Україна належить до групи країн, яка об'єднує світових аутсайдерів високотехнологічного індустріального розвитку, а перед нинішнім українським суспільством, вже вкотре після чергових виборів, знову постає старе питання — якій моделі українського майбутнього нова влада віддасть перевагу.

Водночас на підставі проведеного дослідження логічно припустити, що домінуючою політикою стратегічно-наукоємного поступу України мало б стати інтенсивне формування переважно індустріально-аграрного ресурсно-компетентісного потенціалу країни на базі технологій «Індустрії 4.0» для забезпечення їй продуктивної науково-технологічної та інноваційної конкурентоспроможності в сучасному глобальному соціально-економічному середовищі, тим більше що кадровий потенціал для цього є.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрощук Г.О., Жилиєв І.Б., Чижевський Б.Г., Шевченко М.М. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. К.: Парламентське вид-во, 2009. 632 с.
2. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / За заг. ред. В. М. Гейця та ін.; НАН України. К., 2015. 336 с.
3. Новий економічний курс України: стратегія інноваційного розвитку / За заг. ред. Ю.В. Тимошенко, В.А. Ломаковича. К., 2018. 401 с.
4. Соловійов В.П. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 16—22.
5. Головатюк В.М. Інноваційний розвиток України в контексті європейської інтеграції. *Наука та наукознавство*. 2017. № 3. С. 3—22.

6. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: моногр. К.: НІСД, 2009. 336 с.
7. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс. Пер. с англ. М.: «Вильямс», 2007. 656 с.
8. Hamel Gary. Strategy as Revolution. Harvard Business Review. [Electronic Resource]. URL: <https://hbr.org/1996/07/strategy-as-revolution>
9. Катякало В.С. Место и роль ресурсной концепции в развитии теории стратегического управления. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2003. Сер. 8. Вып. 3 (24). С. 3—17.
10. Wernerfelt B.A. Resource-Based View of the Firm. *Strategic Management Journal*. 1984. Vol. 5, No 2. P. 171—180.
11. Prahalad C.K., Hamel G. The Core Competence of the Corporation. *Harvard Business Review*. 1990. Vol. 68. P. 79—91.
12. Почепцов Г. Стратегія як мистецтво і особливий вид аналітики. *Політичний менеджмент*. 2004. № 2. С. 3—27.
13. Прахалад К.К., Хамел Г. Ключевая компетенция корпорации. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. 2003. Сер. 8. Вып. 3(24). С. 18—41.
14. Портер Е.М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
15. Porter M. What Is Strategy? *Harvard Business Review*. 1996. No 74(6). P. 61—78. [Electronic Resource]. URL: https://iqfystage.blob.core.windows.net/files/CUE8taE5QUKZ-f8ujfYIS_Reading+1.4.pdf
16. Клейнер Г.Б. Ресурсная теория системной организации экономики. *Российский журнал менеджмента*. 2011. Т. 9. № 3. С. 3—28.
17. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/247566248> .
18. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>
19. The Global Competitiveness Report 2009—2018 [Electronic resource]. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>.
20. The Readiness for the Future of Production Report 2018 [Electronic resource]. URL: [https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018 .pdf](https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf)

Одержано 09.09.2019

REFERENCES

1. Androshchuk, H.O., Zhyliaiev, I.B., Chyzhevskiy, B.H., Shevchenko, M.M. (2009). *The strategy for the innovation-driven development of Ukraine for 2010—2020 in the context of globalization challenges*. Kyiv: Parliamentary publishing house [in Ukrainian].
2. Innovative Ukraine 2020: the national report. V.M. Heets et al. (eds.); National Academy of Ukraine. Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
3. The new economic course of Ukraine: the innovation development strategy. Yu.V. Tymoshenko, V.A. Lomakovych (eds.). Kyiv, 2018 [in Ukrainian].
4. Soloviov, V.P. (2009). The national innovation development strategy in the globalized world: conceptual elements. *Science and innovation*, vol. 5, No 3, 16—22 [in Ukrainian].
5. Holovatiuk, V.M. (2017). The innovation-driven development in Ukraine in the European integration context. *Science and Science of Science*, 3, 3—22 [in Ukrainian].
6. Zhalilo, Ya.A. (2009). *Forming effective economic strategy of the state: theory and practice*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies [in Ukrainian].

7. Kotler, P. (2007). *Marketing Essentials*. Transl. from English. Moscow: “Wiliams” [in Russian.]
8. Hamel Gary. Strategy as Revolution. *Harvard Business Review*. Retrieved from <https://hbr.org/1996/07/strategy-as-revolution>
9. Katkalo, V.S. (2003). The place and role of the resource concept in developing the strategic management theory. *Bulletin of Saint-Petersburg University*, series 8, issue 3 (No 24), 3—17 [in Russian].
10. Wernerfelt, B.A. (1984). Resource-Based View of the Firm. *Strategic Management Journal*, vol. 5, No 2, 171—180.
11. Prahalad, C.K., Hamel, G. (1990). The Core Competence of the Corporation. *Harvard Business Review*, 68, 79—91.
12. Pocheptsov, H. (2004). Strategy as an art and a special kind of analysis. *Political management*, 2, 3—27 [in Ukrainian].
13. Prahalad, C.K., Hamel, G. (2003). The Core Competence of the Corporation. *Bulletin of Saint-Petersburg University*, series 8, issue 3 (No 24), 18—41 [in Russian].
14. Porter, M.E. (2005). *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Transl. from English. Moscow: Alpina Business Books [in Russian].
15. Porter, M. What Is Strategy? *Harvard Business Review*. 1996. No 74(6), 61—78. Retrieved from https://iqfystage.blob.core.windows.net/files/CUE8taE5QUKZf8ujfYIS_Reading+1.4.pdf
16. Kleiner, G.B. (2011). The resource theory of the system organization of the economy. *Russian journal of management*, vol. 9, No 3, 3—28 [in Russian].
17. On approval of the State Strategy for Regional Development for the period till 2020: Directive of the Cabinet of Ministers of Ukraine from June 6, 2014 No 385. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247566248> [in Ukrainian].
18. On approval of the Strategy for the Development of Innovation Activities for the period till 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from July 10, 2019 No 526-p. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80> [in Ukrainian].
19. The Global Competitiveness Report 2009—2018. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport_2017%E2%80%932018.pdf.
20. The Readiness for the Future of Production Report 2018. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf

Received 09.09.2019

В.М. Головатюк, доктор економічних наук,
головний научний співробітник,
ГУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу
і історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»,
бульвар Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-9278-732X>,
e-mail: Golovatyuk.VM@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИКИ СТРАТЕГИЧЕСКИ-НАУКОЕМКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Исследованы особенности трактовки сущности понятия «стратегия» в контексте положений ресурсной концепции теории стратегий. Обосновано, что стратегию можно рассматривать в качестве механизма политики системной организации интенсивного наукоёмкого развития национальной экономики, который предопределяет условия для социально-экономического развития. Исследована динамика развития научно-инновационного потенциала как основы ресурсно-компетентного потенциала Украины в течение 2005—2017 гг. в разрезе ее региональных экономик.

Показано, что на фоне сокращения исследовательского потенциала и численности студентов высших учебных заведений III—IV уровней аккредитации в течение 2005—2017 гг. в Украине возросла численность работающего населения с полным высшим образованием вне сферы науки (в расчете на 10 тыс. экономически активного населения — в 2,3 раза, а по абсолютному показателю — в 1,9 раза). В целом кадровый потенциал инновационного развития на протяжении исследуемого периода вырос в Украине в расчете на 10 тыс. экономически активного населения в 1,6 раза, по абсолютному показателю — в 1,3 раза. То есть благоприятность украинской социально-экономической среды по указанному показателю улучшается с точки зрения возможностей внедрения механизмов продуктивного наращивания ресурсно-компетентного потенциала инновационного развития национальной экономики. Ведущую роль в этом процессе, учитывая социально-экономическую специфику каждой из региональных экономик, должны играть региональные центры НАН и МОН Украины.

Вместе с тем, как свидетельствуют результаты международных исследований индекса глобальной конкурентоспособности за 2009—2018 гг., а также исследования «Готовность к будущему производству 2018», непрерывный рост кадрового потенциала инновационного развития в Украине никак не влияет на результаты государственной политики улучшения показателей технологической готовности к внедрению ключевых технологий четвертой индустриальной революции («Индустрия 4.0»).

Обосновано, что доминирующей государственной политикой стратегически-наукоемкого развития Украины должно быть интенсивное формирование индустриально-аграрного ресурсно-компетентного потенциала на базе технологий «Индустрии 4.0» для обеспечения ей продуктивной научно-инновационной конкурентоспособности в современной глобальной социально-экономической среде.

***Ключевые слова:** стратегия, ресурсы, компетенции, инновационное развитие, научно-инновационная политика, конкурентоспособность, социально-экономическая среда, промышленность, готовность к будущему производству.*

V.M. Golovatyuk, Dsc (Economics), leading researcher, Dobrov Institute for Scientific and Technological Potential and Science History Studies of the NAS of Ukraine, 60, Taras Shevchenko boulevard, Kyiv, 01032, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-9278-732X>, e-mail: Golovatyuk.VM@gmail.com

PECULIARITIES OF THE POLICY FOR STRATEGIC R&D INTENSIVE NATIONAL DEVELOPMENT

Interpretations of the notion “strategy” are analyzed in the context of the resource concept of the theory of strategies. It is proved that a strategy can be considered as a mechanism for the policy of system organization of the R&D intensive development of the national economy, which lays the grounds for socio-economic advancement and improvements of science and technology policy backing this development. The dynamics of R&D and innovation capacities, considered as the basis for the resource and competencies capacities of Ukraine, is studied by region over the period 2005—2017. It is shown that although the research capacities, measured by R&D personnel, and the numbers of university students in Ukraine were downward in 2005—2017, the population with complete higher education employed beyond the R&D sector was constantly growing: the growth was 2.3 times per 10,000 of economically active population, and 1.9 times in absolute figures. Over the period of the study, the employees with higher education, supposed to

back the innovation-driven development, grew by 1.6 times per 10,000 economically active population, and by 1.3 times in absolute figures. It follows that the socio-economic environment in Ukraine has improved by this indicator, providing for better opportunities for implementation of the mechanisms for productive growth of the resource and competencies capacities for the innovation-driven development of the national economy. Bearing in mind the socio-economic specifics of each regional economy, the leading role in this process is to be taken by regional scientific centers of the National Academy of Sciences of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine.

It should be noted, however, that data from international studies of Global Competitiveness Index (GCI) over 2009—2018 and the “The Readiness for the Future of Production Report 2018” give no evidence of positive effects from the constantly growing innovation capacities in Ukraine for the indicators of technological readiness to implementation of key technologies of Industry 4.0.

It is demonstrated that the dominant policy of strategic R&D intensive development of Ukraine has to focus on intensive building of industrial-agrarian resource-competencies capacities on the basis of Industry 4.0 technologies, to ensure its global productive competitiveness based on R&D and innovation.

Keywords: *strategy, resources, competencies, innovation-driven development, R&D and innovation policy, competitiveness, socio-economic environment, industry, readiness to future production.*